

**ŚWIĘTY ANTONI Z PADWY W WIERZE,
KULCIE, TEOLOGII I SZTUCE**

PERSPEKTYWA REGIONALNA I UNIWERSALNA

**ŚWIĘTY ANTONI Z PADWY W WIERZE,
KULCIE, TEOLOGII I SZTUCE**

PERSPEKTYWA REGIONALNA I UNIWERSALNA

Redakcja:

Katarzyna Parzych-Blakiewicz

Olsztyn 2013

Święty Antoni z Padwy w wierze, kulcie, teologii i sztuce.
Perspektywa regionalna i uniwersalna

Redakcja

Katarzyna Parzych-Blakiewicz

Recenzenci

Ks. prof. dr hab. Bronisław Mierzwiński (UKSW)

Ks. dr hab. Andrzej Adamski (UKSW)

Za zgodą

Kurii Metropolitalnej Archidiecezji Warmińskiej

Nr 1279/2013

Olsztyn, 11. 10. 2013

Projekt okładki, skład i łamanie

Bogdan Grochal

Ilustracja na okładce

Figura św. Antoniego Padewskiego z kościoła pw. Chrystusa Króla w Olsztynie

Fot. Anna Cieślak

© Copyright by Katarzyna Parzych-Blakiewicz
© Copyright by Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne

ISBN 978-83-61864-18-9

Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne
ul. Kard. S. Wyszyńskiego 11
10-457 Olsztyn

Druk i oprawa:
Cenar Poligrafia
ul. Grotha 27/6, 10-579 Olsztyn

Spis treści

Wstęp (Ks. Stefan Ewertowski)	7
-------------------------------------	---

I. W LITERATURZE

Bp Julian Wojtkowski

Święty Antoni Padewski w <i>Dziejach malborskiej rezydencji Towarzystwa Jezusowego 1647-1744</i>	13
--	----

Anna Rzymska

Święty Antoni Padewski w poezji polskiej	17
--	----

Mirosław Kuczkowski

Św. Antoni Padewski w ujęciu polskich czasopism tercjarskich okresu międzywojennego – 1918-1939	29
---	----

II. W SZTUCE I BUDOWNICTWIE SAKRALNYM

S. Janina Bosko

Ikonografia św. Antoniego Padewskiego w sztuce sakralnej na Warmii.....	45
---	----

Jowita Jagła

Sacrum wobec natury. Św. Antoni „na drzewie” jako przykład ikonografii pustelniczej.....	57
--	----

Elżbieta Topolnicka-Niemcewicz

„Cud z nogą” w legendzie i na obrazie	69
---	----

Ks. Marek Jodkowski

Placówki duszpasterskie i kościoły diecezji warmińskiej dedykowane św. Antoniemu Padewskiemu w pierwszej połowie XX wieku	79
---	----

Stanisław Kuprjaniuk

Patroni warmińskich kapliczek – św. Antoni z Padwy	91
--	----

III. W KULCIE

William A. Thomas Saint Anthony of Padua. Priest, Mystic, Saint, Wonder-Worker, Patron.....	113
Ks. Bartłomiej Matczak Liturgiczny kult świętego Antoniego Padewskiego	123
Ks. Zdzisław J. Kijas Antoni – Święty cudów.....	135
Janusz Hochleitner Łosiery do św. Antoniego	147
Ks. Józef Węclawik Kult św. Antoniego Padewskiego – „Radeckiego” w Radeczniczy na Zamojszczyźnie	163
Katarzyna Parzych-Blakiewicz Kult św. Antoniego Padewskiego w wypowiedziach społecznościowych polskich internautów	179
Ewelina M. Mączka Święty Antoni w kultach afrochrześcijańskich.....	191

IV. W TEOLOGII

S. Anna Hanna Rzymska Wybrane zagadnienia duchowości św. Antoniego w <i>Kazaniach Świętecznych</i>	205
Ks. Paweł Rabczyński Nowy model świętości. Od męczennika do wyznawcy.....	223
Anna Rondonańska Treści teologiczne w modlitwach do św. Antoniego Padewskiego.....	235
Ks. Tomasz Szałanda Jak dzisiaj mówić o św. Antonim Padewskim? Przyczynek do badań kaznodziejstwa.....	255

Wstęp

Św. Antoni w wierze, kulcie, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa regionalna i uniwersalna jest to temat, który podjęto, w ramach dyskusji interdyscyplinarnej, do której środowisko teologów zaprosiło przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych.

W czasie, gdy Kościół katolicki obchodzi rok wiary, nie bez znaczenia jest wszelkie działanie związane z pogłębianiem znajomości tradycji. Nieodzownym elementem tej tradycji jest kult świętych. Kościół żyje wielkimi świętymi, w ten sposób tworzy kulturę duchową i materialną, która w perspektywie historycznej, teologicznej lub antropologii kultury symbolicznej jest przedmiotem badań. Uznanie należy się organizatorom, tym bardziej, że nie tylko potrzebny jest ktoś, kto podtrzymuje pamięć, ale czyni to w sposób naukowy. Należy też pamiętać, że nędza duchowa nie potrzebuje wielkości duchowej, wręcz brzydzi się nią, dlatego świętość w „marnym czasie” bywa kontestowana, kwestionowana lub uznawana za zbędną. Są to jednak ideologiczne spory, a także światopoglądowe resentymenty oraz uprzedzenia, które z powodzeniem badacze omijali. Na drodze afirmacji autorytetu św. Antoniego z Padwy, bardzo łatwo popaść w sentymentalizm, dydaktyzm, psychologizm lub w socjologiczne rozważania. Formacja intelektualna, uniwersytecka, czujność i metodologiczny krytycyzm pomaga w obiektywnym oraz opartym na źródłach ukazywaniu znaczenia i kultu św. Antoniego *dawniej i dziś*.

Życiorysy świętych, a więc wyjątkowych postaci, na drodze kontemplacji postaci i spontanicznego kultu oraz przedstawiane w sztuce przepowiadania Słowa Bożego, często przekazywane są w formie wyidealizowanej, gloryfikującej ich słowa, czyny, tym bardziej stwarza to potrzebę opracowywania naukowej hagiografii. W sytuacji kaznodziejskiej, gdy następuje afirmacja ideału, święci uwiarygodniają przepowiadanie, co nie znaczy, że dopuszczalne jest jedynie potoczne ujęcie. Tryb opowieści, podszyty uniesieniem oraz podziwem, nie troszczy się o spójność relacji. Ze względu na okoliczności bywa, że nie potrzebuje empirycznej weryfikacji, a mając doświadczenie tajemnicy osób i świata, nie dąży do ostatecznego wyjaśnienia sensu znaków. Czy poza Chrystusem i Jego Matką istnieje doskonały znak miłości człowieka do Boga? Aspekt personalistyczny oraz egzystencjalny oparty na świadectwie konkretnej postaci, umożliwia dostrzeżenie postaci samego Chrystusa. Można to zrozumieć, a więc w jakiś sposób usprawiedliwić, bowiem jedni troszczyli się o drobiazgi, innym biografom chodziło o pobudzenie uczuć i religijnej wyobraźni. W ujęciach starszych, przekaz bardzo często oparty był na

literackiej topice, wielokrotnie przy różnych osobach stosowanej i powtarzanej, choć niekoniecznie obowiązującej. Pomimo wszystko, święty, to życie blisko życia, bądź zderzenie „świętego obrazu” z rzeczywistością oraz sposób na wyjście z tej sytuacji, bowiem rozjaśnienie może pochodzić tylko od Boga ukrytego w człowieku. Tym bardziej w ujęciach naukowych, ranga poznania źródłowego i prawdy stanowi kryterium nadrzędne. Jest to próba teologii służby celem zrozumienia, również w to, w co się wierzy.

Celem pełniejszego rozwoju kultury, nie bez znaczenia, jest popularyzacja wyników badań. Świętość trudna, nieprzejrzysta, dla mało wtajemniczonych często niezrozumiała, rodząca nawet opór, może być pociągająca, fascynująca, również dla współczesnych ludzi. W czasach indywidualizmu i dowartościowania ludzi nieprzeciętnych, pięknych i szlachetnych szanse zyskują również święci i błogosławieni, a wśród nich św. Antoni z Padwy. Pierwotnie w powołaniu Ferdynand, augustinianin (kanonicy Regularni św. Augustyna), gdzie zapoznał się z Pismem Świętym, klasyką i pismami teologicznymi, w roku 1219 otrzymał święcenia kapłańskie. Od 1220 roku urzeczony duchem franciszkańskiej pokory i ubóstwa zostaje franciszkaninem (Zakon Braci Mniejszych) i przyjmuje imię od św. Antoniego pustelnika, Egipcjanina z IV w., wówczas patrona eremu Olivanez. W 1221 r. podejmuje pracę misyjną w Maroku, lecz z powodu choroby wraca przez Włochy do Europy. Najpierw został wysłany z posługą kapłańską do Roannii w Apeninach, następnie przez dwa lata w Bolonii wykładał teologię, by w 1224 roku podjąć się pracy misyjnej w Prowansji. W tym czasie miał otrzymać stygmaty. W 1225 roku przybył do Tuluzy. Nauczał o prawdziwej obecności Chrystusa w Eucharystii. Przez następny rok przebywał w Brive oraz w Limoges, gdzie głosił kazania, i gdzie rosła oraz rozprzestrzeniała się sława zakonnika mającego moce cudotwórcze. W 1227 roku przez kapitułę franciszkanów mianowany został prowincjałem Emilii, Lombardii oraz Wenecji. Do Padwy, od której otrzymał przydomek, udał się w 1230 roku, tam w klasztorze Świętej Marii, redagował i codziennie wygłaszał kazania. Umęczony surową ascezą, będąc słabego zdrowia, przeżywszy 36 lat zmarł w Arcelii koło Padwy w 1231 roku. Kanonizowany w roku następnym przez Grzegorza IX, a po wielu wiekach, niegasnącego kultu w Kościele powszechnym, w roku 1946 przez papieża Piusa XII został ogłoszony doktorem Kościoła – *Doctor Evangelicus*. Święty jest bardzo popularny w Polsce, słynie z niesienia pomocy w odnajdywaniu zaginionych przedmiotów. Najobszerniejszą monografię na temat kultu przedstawił Piotr Szweda, *Formy kultu św. Antoniego w kościołach pod jego wezwaniem w metropolii górnośląskiej*, przedmowa Wiesław Hudek, Katowice 2009, ss. 333. Patron licznych parafii (ok. 125) w Polsce oraz kościołów i kaplic. W ikonografii najczęściej przedstawiany w franciszkańskim habicie z Dzieciątkiem Jezus na rękach.

W sytuacji, gdy następuje dewaluacja języka religijnego, słowo, opowieść, obrazowanie, które tworzy Bóg w swoich świętych, nigdy się nie kończy i nieustannie zadziwia. Święci, to trwałe dobro Kościoła, chociaż przez czynnik charakteru osób,

okoliczności czasu, obraz ludzkich relacji nie zawsze jest przejrzysty. Święci w swej egzystencji stworzenia, zasłaniają obecność Boga, ale są też swoistym, „przemienionym kryształem”, który łaskę przetwarza na widzialne światło. Może się to dokonać także w ten sposób, że święty ukazuje, jak szczyt swego własnego bytu znalazł w Jezusie Chrystusie. Bóg objawiający się przez człowieka, ma nieograniczony katalog środków. Przykładowo, posługuje się ludzkim dramatem, cierpieniem i śmiercią, miłością do bliźniego, autentycznością jego słów i czynów, żarem Ducha przenikającego serce. W przypadku św. Antoniego posługiwał się jego sztuką słowa. Intrygujący blask świętego, to odbicie, które wskazuje na źródło.

Dyskusja interdyscyplinarna ma na celu pogłębienie znajomości życia i kultu św. Antoniego z Padwy, który na widok biednych, głodnych, wykluczonych, niepełnosprawnych nie przestawał głosić Bożej miłości. W ten sposób niezależnie od czasowej odległości jest on przykładem afirmacji świata, zgody na życie w doświadczeniu trudnej skali i rozpiętości, o co tak trudno współczesnym ludziom. W ciągle zmieniającym się świecie ludzie potrzebowali autorytetów, a dziś i pośród przemożnego wpływu kultury masowej oraz tzw. społeczeństwa posttradycyjnego, mimo wszystko zwracają uwagę na przykłady przekraczające „przeciętność”.

Zdarzyło się to w niezbyt odległym czasie, gdy Europa podzielona była murem. Do Berlina, do przyjaciół w części należącej do NRD, wybrali się państwo Katarzyna i Zbigniew Herbert. Podróżowali małym mikrobusem, w którym mieścił się cały potrzebny im bagaż. Było tam parę walizek, ponieważ zamierzali udać się do Francji. W Berlinie, zaparkowali przed domem przyjaciół i poszli z wizytą. Gdy wrócili po kilku godzinach okazało się, że samochód był pusty. Bagaże zniknęły. Herbert najbardziej ubolewał z tego powodu, że w jednej z walizek znajdował się rękopis *Pana Cogito*. Oczywiście sprawę zgłoszono na policję, która spisała protokół i bezradnie rozłożyła ręce. W tej sytuacji żona, pani Katarzyna powiedziała: pozostała nam już tylko modlitwa do św. Antoniego. I zaczęli się modlić. Po kilku dniach, walizkę z rękopisem znaleziono na śmietniku jakiejś budowy. Był tam adres, więc policja znalazła właściciela. Tylko rękopis słynnego cyklu poetyckiego *Pan Cogito* odnalazł się.

Publikacja naukowa będąca zbiorem artykułów specjalistycznych jest jedną z form komunikowania wyników badań, budowania dyskursu w społecznej przestrzeni, spotkania poszukujących prawdy. Trafność oraz aktualność zależy od dociekliwości, naukowej sumienności, możliwości dyskusji oraz życzliwej i wzajemnej krytyki. Kwestie sporne, ku radości badaczy, otwierają nowe pole badań i nowy etap dociekań. Jeżeli te kryteria są zachowane i przestrzegane, to aura emocji pozostaje pod kontrolą rozumu. A to, co dla wielu było ważne w przeszłości, staje się dziś w życiu wspólnoty wiary równie lub nawet bardziej potrzebne.

Ks. Stefan Ewertowski

Dr hab., prof. UWM, Wydział Teologii UWM w Olsztynie